

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПЕРСОНАЛ

УДК 371.1(4)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПЕДАГОГІВ

Юлія Клименко

У статті досліджено європейський досвід модернізації педагогічної освіти. Досліджено діяльність Програми ціложиттєвого навчання, що діє на території Європи. Виявлено основні програми європейської мобільності. Проаналізовано умови реалізації програм мобільності, що були запроваджені на законодавчому та інституційному рівнях у європейських країнах.

Ключові слова: педагогічна освіта, ціложиттєве навчання, європейські програми професійної мобільності.

Національна доктрина розвитку освіти декларує необхідність забезпечення високої якості вищої освіти та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці шляхом інтеграції вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, наукових установ та підприємств, запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання. Приєднання України до Болонського процесу активізує необхідність подальшої оптимізації навчального процесу у вищих педагогічних навчальних закладах, насамперед щодо посилення мобільності їх випускників.

На сьогодні в Україні вже зроблено вагомі кроки щодо входження в європейський освітній простір. Приведено у відповідність до міжнародних вимог освітньо-кваліфікаційні рівні та ступеневість освіти; українська педагогічна школа активно вивчає традиційні та інноваційні здобутки розвинутих країн, зберігаючи багаті національні наробки, адже перейняття і творче використання досвіду інших є необхідною умовою успішного розвитку будь-якої країни.

Соціальне значення професійної мобільності майбутнього вчителя знайшло відображення у низці нормативно-правових документів, що визначають вектори розвитку національної системи освіти. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) окреслює шляхи реформування змісту фахової підготовки вчительських кадрів, одним із яких визначено поєднання споріднених професій та спеціальностей для забезпечення мобільності фахівців на ринку праці.

Метою нашого дослідження є вивчення європейського досвіду модернізації педагогічної освіти в умовах європейської інтеграції. Незважаючи на певні культурно-історичні відмінності в розвитку України і країн Європи, функціональна спільність національних систем підготовки педагогічних кадрів уможливує використання європейського досвіду в підготовці майбутніх учителів через призму їх мобільності.

З метою забезпечення Концепції ціложиттєвого навчання як пріоритету ЄС в освітній галузі у 2007 році започатковано Програму ціложиттєвого навчання з фінансуванням у 7 млрд. євро на 2007–2013 рр. Ця програма поширюється на багато видів діяльності, які включають програми мобільності і створення мережевої взаємодії. У рамках Програми ціложиттєвого навчання діють підпрограми, в рамках яких фінансуються проекти на різних етапах освіти: Comenius – для середньої освіти; Erasmus – для вищої освіти; Leonardo da Vinci для професійної освіти; Grundtvig – для освіти для дорослих.

Інші проекти, пов'язані з мовною освітою, інформаційно-комунікаційними технологіями, фінансуються за рахунок «побічної» частини Програми. Крім того, Програма ціложиттєвого навчання надає стипендії імені Жана Моне на види діяльності, пов'язані з європейською інтеграцією [13].

Програма ціложиттєвого навчання поширюється на 31 країну, ще дві (Хорватія і Македонія) перебувають на етапі підготовки до вступу у групу країн-учасників програм [9]. Усі види діяльності координуються національними агенціями європейських програм мобільності. У більшості країн одна агенція зосереджує всю інформацію і координує програми мобільності, що свідчить про значну централізацію цього процесу.

Проте у деяких країнах (наприклад, Бельгія, Франція, Німеччина) існує кілька фондів і агенцій, причому розмежування відбувається або за мовним принципом, або за етапами освіти, і, відповідно, програмами, які реалізуються.

Німецькими вченими було проведено дослідження стану готовності до участі студентів у програмах мобільності на освітніх рівнях бакалавр і магістр [14]. Перш за все, вивчалася ситуація з переходом на двоступеневу систему освіти. За результатами дослідження, країни (11 обраних країн) були поділені на три групи: країни, у яких процес трансформації завершено; країни, у яких процес трансформації триває; країни, у яких процес трансформації лише розпочався.

До першої групи дослідники віднесли Італію, Нідерланди, Норвегію, Великобританію. В Італії всі університетські програми навчання офіційно перейшли на двоступеневу систему у 2001–2002 навчальному році. З переходом на таку структуру, за даними Італійської національної агенції програми Socrates (Agenzia Nazionale Socrates Italia), зросла кількість учасників програм мобільності [3, с. 153].

Дуже швидко зміни були введені в Нідерландах, і уже з 2002–2003 року всі програми вищої освіти були переведені на рівні бакалавр – магістр. Законодавчо була визначена необхідність у виданні студентам додатка до диплома європейського зразка. Були розроблені програми навчальних дисциплін, які містили елементи інтернаціоналізації. Для залучення іноземних студентів до навчального плану було введено низку курсів, які читалися англійською мовою. За даними Нідерландської національної агенції програм мобільності, 647 магістерських програм пропонувалися англійською мовою [11, с. 209], що додало нових можливостей для навчання студентів з інших країн.

Норвезький уряд створив юридичне підґрунтя для студентської транснаціональної мобільності у 2001 році. Деякі вищі навчальні заклади ввели двоступеневу модель уже у 2002–2003 навчальному році. Повного

впровадження вдалося досягти у 2003–2004 навчальному році. Винятковим у норвезькому законодавстві є те, що у ньому стверджується, що «всім студентам слід надати можливість навчатися певний період часу за кордоном, включаючи етап бакалаврату» [10, с. 215].

На відміну від інших європейських освітніх систем, у Великобританії двоступенева система освіти склалася історично. Перш за все, зміни стосуються «запровадження інтернаціоналізаційних елементів у програми. Йдеться про спільні ступені, що вимагає навчання, практику чи мовну підготовку за кордоном протягом певного часу» [15, с. 314].

До країн, у яких процес трансформації триває, науковці відносять Австрію, Німеччину, Польщу і Швейцарію. В Австрії перехід на двоступеневу структуру відбувся у 2004–2005 році, коли було впроваджено 173 бакалаврські і 217 магістерських програм [4, с. 85]. Австрійські університети ще не завершили процес переходу, але уже закладено основу для продовження цього процесу й активізації мобільності.

Франція обрала інший шлях переходу, який було обгрунтовано кількома міністерськими постановами, що побачили світ у 2002 році. Згідно з цими постановами, перехід відбувається в кілька етапів, і саме Міністерство освіти визначає, яким навчальним закладам дозволити впровадження бакалаврських і магістерських програм. Незважаючи на те, що нині більшість університетів перейшли на нову систему, вони не повністю відмовляються від традиційної для Франції системи.

У Німеччині законодавче підґрунтя для переходу на двоступеневу систему було створене на Установчій конференції міністрів освіти 16 федеральних земель у жовтні 2003 року. Згідно з ухвалою Конференції, процес переходу має бути поступовим, тому в 2005–2006 навчальному році 34 % навчальних програм були переведені на нову систему. Тривалість бакалаврських програм у Німеччині – 3 роки, магістерських – 1 або 1,5, проте простежується тенденція до загального запровадження дворічних магістерських програм. Хоча процес переходу ще незавершений, у Німеччині створено умови для мобільності студентів, особливо з країн із подібною системою освіти.

Згідно із Законом про вищу освіту в Польщі, прийнятим у 1990 році, магістерські програми вважалися одним циклом підготовки і тривали 4–6 років. На сьогодні здійснено перехід на програми бакалаврської підготовки, яка триває 3–4 роки, і магістерської, яка відбувається по завершенню бакалаврату і триває 1,5–2 роки. Стан впровадження двоступеневої системи різниться залежно від типу вищого навчального закладу і профілю підготовки.

Відразу після підписання Болонської декларації Швейцарія розпочала процес підготовки до переходу на двоступеневу систему освіти. Уже в 2001–2002 навчальному році перший швейцарський університет реорганізував усі навчальні програми згідно з новою структурою. До 2005 року 53 % усіх вишів перейшли на нову систему, проте залишаються навчальні заклади, які продовжують працювати за традиційною схемою.

Як приклад країн, у яких процес трансформації перебуває на початковому етапі, можна навести Угорщину й Іспанію. Угорський уряд

прийняв Постанову про запровадження двоступеневої системи у 2004 році. З 2005–2006 навчального року стартували два пілотні проекти, метою яких було вивчення умов переходу на нову систему. Ці умови перебувають поки що на етапі розроблення, і саме це зумовлює факт низької активності студентів у програмах мобільності.

В Іспанії лише у 2005 році законодавчо було визнано необхідність переходу на двоступеневу систему, проте активно здійснюється перехід на програми першого циклу (*grado*) і другого, до якого включені магістерські і докторські програми (*postgrado*). Зважаючи на те, що ситуація з приведенням освітньої системи у відповідність до європейської, програми студентської мобільності не зазнали значного поширення. Про це свідчить і факт, що у базі даних EUROSTAT і UNESCO відсутня повна картина щодо студентської мобільності в Іспанії.

Найдієвішою програмою європейської мобільності є програма **ERASMUS**, яка щорічно дає можливість 200000 студентів навчатися за кордоном. Програма також надає підтримку співпраці між європейськими вищими навчальними закладами. Крім того, програма підтримує викладачів, які бажають викладати у зарубіжному університеті або отримати відповідну підготовку. Більшість європейських університетів долучилися до участі у програмі ERASMUS. Понад 2,2 млн. студентів взяли участь у програмі з 1987 року, а також 250000 викладачів з 1997 року. Установчий документ програми ERASMUS (*The ERASMUS University Charter (EUC)*) визначає вимоги, яким повинен відповідати ВНЗ, щоб бути включеним до неї [7].

Як бачимо, однією з найактивніших країн-учасниць програм мобільності за напрямом «Педагогічна освіта» є Великобританія, тому корисним, на нашу думку, є вивчення досвіду саме цієї країни. Вища освіта у Великій Британії тлумачиться як така, що передбачає отримання студентами наукового ступеня чи якоїсь кваліфікації. Вона розпочинається після завершення середньої освіти й одержання відповідного свідоцтва.

Відповідальність за політику в галузі вищої освіти покладається на Департамент Освіти і Професійного Знання (DfES) Англії і на департаменти освіти відповідних уповноважених органів Шотландії, Уельсу і Північної Ірландії. І хоча багато цілей і завдань високого рівня є аналогічними, індивідуальні стратегії, пріоритети і практики неоднозначні на території Великої Британії.

У минулому студенти-іноземці були досить рідкісним явищем для педагогічних ВНЗ Великої Британії. Від часу приєднання країни до Болонського процесу та інших міжнародних документів, мета яких передбачає стимулювання співробітництва між вищими навчальними закладами Європи і підвищення рівня мобільності студентів і викладацького корпусу, ситуація якісно змінюється.

Напередодні нового навчального року до цих закладів надходять сотні запитів від абітурієнтів з багатьох країн. Зважаючи на це, у Великій Британії активізувалася робота «Британської ради», яка займається попереднім відбором абітурієнтів, та її філій у різних країнах світу [1, с. 31].

Велика Британія стала піонером у запровадженні у вищих педагогічних

навчальних закладах курсу «Європейський простір». Уперше цей курс почав викладатися у Роегемптонському інституті вищої освіти (Лондон) і Бірмінгемському політехнічному інституті на відділеннях, що готують майбутніх учителів [2, с. 36].

Навчальні програми цього курсу охоплюють відомості про історичний, соціально-економічний і культурний розвиток країн Західної Європи, які студенти – майбутні вчителі мають використовувати у процесі педагогічної практики в школі. В умовах децентралізації системи освіти у Великій Британії кожний навчальний заклад має право розробляти власний варіант курсу «Європейський простір».

Британські кваліфікації, насамперед у галузі освіти, визнаються і поцінуються в усіх країнах світу. Користуючись ними, випускники ВНЗ можуть відразу вступати на посаду або продовжувати навчання для одержання більш високого наукового ступеня.

У Шотландії діє служба обслуговування абітурієнтів-іноземців, яка, крім мовних курсів, організовує також навчальні програми різної тривалості для підвищення знань вступників до рівня, необхідного для навчання в одному з 13 шотландських університетів.

Більшість навчальних закладів Великої Британії, які беруть участь у програмі SOCRATES / ERASMUS, знайомі з Європейською Системою Накопичення і Перезаліку Кредитів (ECTS), її застосування розширюється через залучення нових навчальних закладів до участі в цій програмі. Існування національних критеріїв і вимог робить запровадження ECTS відносно не складним для багатьох британських ВНЗ. Що стосується навчальних закладів, які не працювали із Системою Накопичення і Перезаліку Кредитів, то завдяки значному поширенню цих критеріїв вони мали можливість познайомитися з її концепцією, що стало передумовою запровадження ними ECTS. Велика Британія всіляко підтримує розширення мобільності, міжнародний обмін як засіб сприяння культурним зв'язкам і підвищення досвіду навчання як у своїх, так і в зарубіжних студентів.

В університетах Північної Ірландії в системі накопичення і заліку кредитів NORTHERN IRELAND CREDIT ACCUMULATION and TRANSFER SYSTEM існує 9 рівнів кредитів, кожний з яких відображає складність і глибину знань, а також спроможність самостійно застосовувати набуті знання на практиці. Запроваджена тут система кредитів розглядається як дійовий засіб забезпечення студентської мобільності. Європейська Система перезаліку кредитів (ECTS) була успішно інкорпорована в існуючу до цього систему Кваліфікаційної ради з вищої освіти і запроваджена в програми Дублінського технічного інституту, а також у програми «нових» університетів – Дублінського міського університету та Лімерикського університету. В інших інститутах ECTS використовується в рамках програм ERASMUS та SOCRATES.

Керівництво групою здійснює Національне кваліфікаційне управління Ірландії. До неї входять представники Кваліфікаційної ради з вищої освіти, Кваліфікаційної ради з додаткової освіти, Конференції голів ірландських університетів, Національної ради з навчальних планів та атестації, Ради керівників технічних інститутів, Дублінського технічного інституту,

Управління вищою освітою, Національної служби професійної підготовки і працевлаштування, а також – Управління з питань накопичення і перезаліку кредитів Північної Ірландії.

Національне кваліфікаційне управління Ірландії здійснило низку кроків з вироблення власного підходу ірландської сторони до питання про кредити. Загалом цей підхід підтримує функціонування національної структури кваліфікацій. Він покликаний сприяти не лише накопиченню і перезаліку кредитів, офіційному визнанню попередніх періодів навчання, а й доповнювати стратегію Національного кваліфікаційного управління з питань одержання, перезаліку і послідовності одержання кредитів. У цьому підході враховані наявні в Ірландії правила щодо кредитів. Він реалізується відповідно до європейських ініціатив, які стосуються системи кредитів, зокрема Болонського процесу.

Починаючи з кінці 90-х рр. ХХ ст. у Великобританії спостерігається тенденція до встановлення тісного партнерства у підготовці вчителя між університетом та школою [5], що поширюється і на програми мобільності. З цією метою запроваджувалися дві програми: Оксфордська інтернатура (Oxford Internship) та програма «The Manchester Metropolitan University scheme» [6; 8].

Однак деякі дослідники стверджують, що вимірювання ефективності цих програм є досить складною справою, хоча Дж. Фурлонг і погоджується з тим, що університетсько-шкільна співпраця підвищує задоволення, з одного боку, студентів-учителів своєю підготовкою, а, з іншого, – задоволення роботодавців їхньою підготовкою до роботи в школі [8].

Отже, на нашу думку, сприятливі умови для участі у програмах мобільності для майбутніх учителів на теренах Великобританії забезпечуються завдяки: інституціоналізації цього процесу; традиційно діючій двоступеневій системі освіти; реально діючій системі накопичення і перезарахування кредитів; застосування компетентнісного підходу в освіті; інтернаціоналізації змісту навчання; створенню так званого «дружньо зорієнтованого середовища»; партнерству між університетом і школою.

Програма Tempus спрямована на модернізацію вищої освіти і розширення співпраці країн, що не входять до Європейського Союзу. Програма була започаткована у 1990 році і нині охоплює 27 країн на Західних Балканах, у Східній Європі, Центральній Азії, Північній Африці і Середньому Сході.

Tempus пропонує два варіанти:

- Реалізація спільних з країнами ЄС проектів, спрямованих на розвиток, модернізацію змісту освіти, методів навчання, а також забезпечення якості освіти і освітнього менеджменту.
- Проведення структурних заходів, спрямованих на реформування освітніх систем з метою підвищення їх якості і відповідності європейським стандартам.

Партнери у реалізації проектів створюють консорціуми, до яких можуть входити освітні інституції, адміністративні установи, суб'єкти економічної діяльності та неурядові організації.

Структурою, яка здійснює контроль за реалізацією проектів у рамках програми Tempus, є Європейська виконавча агенція з освіти, аудіовізуальних

засобів та культури (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency).

Erasmus Mundus Partnership – це додаткова програма, яка надає гранти на студентські та викладацькі обміни між університетами ЄС та країнами-партнерами [12]. Програма Erasmus Mundus спрямована на співпрацю і мобільність у галузі вищої освіти, які координуються Офісом європейської допомоги у співпраці (Europe Aid Cooperation Office). Метою програми є досягнення взаєморозуміння між країнами ЄС і так званими «третіми» країнами шляхом заохочення обміну студентами і фахівцями, знаннями і навичками на рівні вищої освіти.

Наше дослідження дало можливість зробити висновок про те, що програми мобільності більш активно реалізуються у країнах, у яких полікультурність склалася історично, а також у країнах, де багатомовність підтримується законодавством і функціонує більше, ніж одна державна мова. На модернізацію вищої освіти і розширення співпраці країн поза Європейським Союзом, серед яких і Україна, спрямована програма Tempus.

Список використаних джерел:

1. Поберезська Г. Г. Тенденції розвитку вищої освіти країн Західної Європи та України : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Поберезська Ганна Григорівна. – К., 2005. – 214 с.
2. Сбруєва А. Болонський процес : пошуки шляхів підвищення конкурентоспроможності європейської вищої школи / Аліна Сбруєва // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 18–21.
3. Agenzia Nazionale Socrates Italia : Country Report Italy // DAAD Deutscher Akademischer Austauschdienst: Conference Report. Bologna Conference: Student Mobility in the European Higher Education Area 2010. Bonn, 2005, P. 151–166.
4. Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur (BMBWK) (2005): Universitätsbericht. [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bmbwk.gv.at/medienpool/12903/univbericht_05_2.pdf
5. Darling-Hammond L. Developing Professional Development Schools: early lessons, challenge and promise // Darling-Hammond L. (ed.). Professional Development Schools: schools for developing a profession. – New York : Teachers College Press, 1994. – P. 1–27.
6. Davis C. Problems about Achievement of Shared Understanding about ITE between Schools and University // McIntyre (ed.). Teacher Education in a New Context. The Oxford Internship Scheme. – London : Paul Chapman, 1997. – P. 16–41.
7. Eurodata on Student Mobility in European higher education. Bonn: Lemmens Verlags – & Mediengesellschaft, 2006. – 196 p.
8. Furlong J. School Mentors and University Tutors : lessons from the English experiment. – 2000. – № 39. – P. 12–20.
9. Lifelong Learning Programme – National Agencies http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc1208_en.htm].
10. Norwegian Council for Higher Education (SIU) : Country Report Norway // DAAD – Deutscher Akademischer Austauschdienst: Conference Report. Bologna Conference: Student Mobility in the European Higher Education Area 2010. Bonn, 2005. – P. 213–218.
11. NUFFIC: Country Report Netherlands // DAAD Deutscher Akademischer Austauschdienst: Conference Report. Bologna Conference: Student Mobility in the European Higher Education Area 2010. Bonn, pages 205–212.
12. Tempus: modernising higher education in EU neighbours. [електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/external-relation-programmes/doc70_en.htm
13. The Lifelong Learning Programme: education and training opportunities for all http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm.
14. Transnational Mobility in Bachelor and Master Programmes. DAAD – Deutscher Akademischer Austauschdienst Wienands: PrintMedien GmbH, 2006. – 132 p.
15. UK SOCRATES/ERASMUS Council University of Kent : Country Report United Kingdom // DAAD Deutscher Akademischer Austauschdienst : Conference Report. Bologna Conference : Student Mobility in the European Higher Education Area 2010. Bonn, 2005. – P. 311–326.